

DİN ADAMLARININ ALDIKLARI MÜZİK EĞİTİMİNİN MESLEKİ YAŞAMLARINA OLAN ETKİLERİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Emel KAPAN

Yrd.Doç.Dr.Emel Funda TÜRKMEN, Afyon Kocatepe Üniversitesi

ÖZET

Müzik eğitimi, toplumun her kesimini ilgilendiren, bir çok farklı yanı ve bir çok farklı alanda kullanılabilirliği olan disiplinler arası bir eğitimidir. Müziğin dinsel amaçlara hizmet amacını taşıdığı ilk dönemlerdeki önemi, bu açıdan ne kadar zaman geçerse geçsin azalmamıştır. Günümüze kadar usta çırak ilişkisi içerisinde geliştiği görülen dini müzik icraları, din eğitimi veren ya da dinle ilgili çalışmalar yapan ve mesleği dinle ilgili alanlar olan kesimde, oldukça yoğun bir şekilde kullanılıyor; bu alana yönelik pek çok eser üretiliyor olmasına rağmen,yine bu alana yönelik hizmet veren ve din adamı yetiştiren kurumlardaki müzik eğitimi ihmal edilmiştir ve bu alana yönelik araştırma çalışmaları neredeyse yok denecek kadar azdır. Oysa İslam dininin öğretildiği ve din ile ilgili uygulamalarla ilgili eğitimlerin verildiği, İmam Hatip Liseleri ve İlahiyat Fakülteleri gibi kurumlar; ibadete çağırıyor, müziğin bir türü olan ezan yoluyla yapan müezzinleri de yetiştirmekte, dini müziğe oldukça sık başvurumaktadırlar.Bu araştırma, dini müziği kullanan bu kesimin, müzik eğitimine olan bakış açılarını, nasıl bir müzik eğitimi aldıklarını ve sorunlarını tespit etmek amacıyla yapılmış, ardından, var olan sorunlara çözüm önerileri geliştirilmiştir.Araştırmada, yöntem olarak belge tarama yöntemlerin yanı sıra betimsel araştırma yöntemlerine başvurulmuş, alana yönelik hazırlanan görüşme soruları ile verilere ulaşılmış, istatistiksel çözümleme yöntemleriyle veriler analiz edilerek sonuçlara ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Din adamları, müzik eğitimi.

1.Giriş

Batı müziğinin tarihi incelendiğinde, müzik adamlarının çok büyük bir çoğunluğunu din adamlarının oluşturduğu, müzik eğitiminin temellerinin kilise ve çevresinde temellendiği, hatta toplumsal olaylara yön veren çalışmaların da kilise çevresinde örgütlenen korolar sayesinde gerçekleştiği görülür. Örneğin; Martin Luther (1483-1546) 1517 yılında Witteberg Kilisesinin kapısına astığı 95 tezi ile reformların başlamasına yol açmış, müzik kültürünün geliştirilmesini isteyen Luther ve danışmanları, okul koroları kurarak, korolar yoluyla örgütlenerek toplumun gelişimini hızlandırmışlardır. (Say,1995:129-130)

Türk tarihinin derinliklerine inildiğinde, müziğin Türk toplumunun yaşamında ve örgütlenmesinde yine çok önemli bir rol üstlendiği, tarihsel süreç içerisinde hem askeri alanda, hem din alanında müziğe oldukça büyük önem verildiği, halk kültürünün gelişiminde ve etkileşiminde müziğin çok önemli bir yere sahip olduğu artık herkesin hemfikir olduğu konular haline gelmiştir.

Müziğin, bireylerin duygularını ifade etmedeki gücü dikkate alındığında, doğal olarak yaratıcısına olan sevgisini dile getirirken müzikten yararlanması kaçınılmazdır. Bu durum, İslam dininin ses güzelliğine ayrı bir önem vermesi ile kendini göstermektedir ve “Kur’an-ı Kerim’i güzel sesle okumak” dinin bir gereği olarak görülmüştür. Bazı tarikatların ve özellikle Mevlevilerin müziğe verdikleri önem, oldukça ciddi bir dini müziğin gelişmesini sağlamış, bu alana hizmet eden pek çok değerli müzik adamının (besteci, ses ve saz sanatçısı vb.) yetiştiği görülmüştür. Müziğin dinle ilgili alanlarda da önemli işlevleri vardır; bu işlevler dinin gereklerini yerine getiren bireylerin, ilahiler yoluyla sadece tinsel ihtiyaçlarını gidermek biçiminde kendini göstermekle kalmamakta, yapılan ibadetin değer kazanmasında da önemli bir görev üstlenmektedir. Ayrıca, ayet ve duaların ezberlenmesine de yardımcı olmaktadır.

Bununla birlikte, zaman zaman yaşanan olaylar, müzikten uzaklaşan bireylerin hoşgörü ve saygıdan da uzaklaştığını göstermektedir.

Osmanlı İmparatorluğu’nun gerileme ve çöküş sürecine bakıldığında, toplumun gelişimine engel olan, isyan ve ayaklanmalarla gelişmelere ayak direyenlerin dini gerekçeler öne sürdükleri ve toplumun ihtiyaç duydukları gelişim ve değişimleri durdurmaya çalıştıkları görülmüştür. Örneğin, 17. Yüzyıldan itibaren gerileme dönemine giren Osmanlı İmparatorluğunun yenilikçi ve aydınlanmacı padişahı Genç Osman öldürülmüş, fikir önderliğini Birgivi Mehmet Efendi’nin, liderliğini ise Kadızade Mehmet’in yaptığı Kadızadeler adlı topluluğun, Türk tarihinin ilk gerici hareketi olarak tarihe geçtiği görülmüştür. Bu hareketin müzik kültürüne yönelik yasakları ise, Semra Güzel’in “Dönüşüm” adlı belgesel çalışmasında, “Bu mücadele sadece fikri olarak kalmadı ne yazık ki. Pratiğe intikal etti. Camilerin minareleri, birden fazla minarelerin yıkılması söz konusu oldu, yıkmayı düşünmek söz konusu oldu. Cami musikisine karşı geldiler, güzel sesli kur’an okuyan hafızları yasaklamaya kalktılar, onları dövmeye kalktılar, dövdüler. Mevrit okunmasını yasakladılar, ilahilerin okunmasını yasakladılar ve daha pek çok şey yaptılar ve bu sürecin sonunda İstanbul’da toplumsal kavgalar başladı” (Güzel, 2000: Cd1) biçiminde aktarılmıştır.

1.1. Toplum, Kültür ve Din

Toplum, sosyal gereksinimlerini karşılamak için etkileşen ve ortak bir kültürü paylaşan çok sayıda insanın oluşturduğu birliktelik, olarak tanımlanırken; kültür, toplumun bir üyesi olarak insanın elde ettiği bilgi, inanç, sanat, moral, hukuk, alışkı ve diğer yetenek ve alışkanlıkları kapsayan karmaşık bir bütün olarak nitelendirilmektedir. (Fichter. Çev: N. Çelebi. 2002: 78-139) Kültürün en önemli öğelerinden biri de inançlardır. İnançları şekillendiren ise dinlerdir. Birbiriyle iç içe ve bağlantılı olarak, dinlerin toplum kültürü üzerinde çok önemli etkileri vardır. Örneğin, “Carlson (1934) yaptığı bir araştırmada, üniversite öğrencilerindeki dini inançların onların birçok sosyal meseleler hakkındaki inançlarını belirleyen önemli bir faktör olduğunu bulmuştur.” (Krech-Crutchfield, çev: Güngör, 1980: 263) Araştırmadan elde ettiği bulgulara göre, çeşitli konularda öğrencilerin geliştirdikleri tutumlar dinsel inançlarıyla çok büyük bir ilişki içerisinde.

Sadece günümüz araştırmacılarının bulguları değil, inanç, din ve ahlak üzerine düşünen, fikir üreten en eski filozofların eserlerine bakıldığında da, insanın ahlaki eğitiminde sanatın önemli bir yeri

olduğuna vurgu yapılmaktadır.Örneğin Aristo,müziğin eğlence, ahlaki eğitim, hoşça vakit geçirmek ve arınma olmak üzere dört amaca hizmet ettiğini bildirir.Sanatın asıl amacının ruhu arıtmak olduğunu, insanın içini temizlemek olduğunu ve musikinin de bütün doğal ahenkleri kendinde topladığı için işlerin ve sanatların en yücresi olduğunu söyler.(Turabi,2005:137)

Eflatun, Gevrekzade Risalesindeki bir alıntıya göre, “biliniz ki filozoflar(hikmet sahipleri) müziği oyun ve eğlence için değil, kişiye fayda vermek,ruhi lezzetler sağlamak, kuru mizaçları nemlendirmek(sıkıntıyı gidermek),fizyolojiyi desteklemek ve kanın akışını düzenlemek için ortaya koymuşlardır.”der ve bu ilmi inkar edenlerin, müziği sadece meyhanelerde ve sokaklarda dinleyip ilkelerini, anlamlarını ve ortaya konuş sebebini kavramadan bu ilmin (müziğin) sadece oyun ve eğlence için olduğunu zannettiklerini belirtir.Eflatun’a göre eğitimin amacı bireyde bulunan yetenekleri geliştirmekten ibarettir ve bu da müzik ve jimnastikle olur.Ve sorar, “Ruh müzik yoluyla uyum ve ritmi,hatta doğruluğa eğilimi öğrenmiş olur.Ritim ve uyumu, ruhun gizli köşelerine sızdıran, hareketlere letafet veren ruhu nezih yapan müzik değil midir?” Ayrıca uygun politik kararların alınmasında da rol oynadığını bildirir.(Turabi,2005:134)

1.2. İslam’da Müziğin Yeri

Uludağ,İslam Açısından Musiki ve Sema adlı kitabında,Müziği,dinleme hassası olan kulağın kendine mahsus olan bir şeyi idrak etmekten zevk alması,biçiminde tanımlamaktadır.Sema’nın ise, “hoş, ölçülü,manası anlaşılan ve kalbi hislendiren bir sesi dinlemektir” diye tarif edildiğini yazmaktadır.Müziğin mubah oluşunu da kıyas ve nass yoluyla ispatlamaya çalışmaktadır.Kıyas yoluyla ispatında insanın bir aklı ve beş duyusu olduğunu, her duyusunun idrakinin olduğunu, her duyu organının bu idrak edişlerde bazı şeylerden zevk alırken bazılarında zevk almadıklarını belirtir.Kulağın durumu da diğer duyuların durumundan farklı değildir.

Nass yoluyla yaptığı ispatlarda,ayet ve hadislerde güzel seslerin övüldüğünü,çirkin ve kötü seslerin yerildiğinden söz etmektedir.Ölçülü ve hoş sesleri dinlemenin haram olmadığını, hayvanların çıkardığı ve doğada duyulan hoş seslerin taklit edilmesi amacıyla çalgıların icat edildiğini,bu nedenle bunların yasak olmadığını belirtir.Şeriat’ın da yasakladığı müzik aletlerini, bunlardan zevk alındığı için değil,içkinin haram kılınması ve bu yasağın tesirli olması isteğinin, içki ile birlikte çalınan çalgıların yasaklanmasını doğurduğu bilgilerine yer verilmiştir.(Uludağ,2004:212)

İslamiyet, dünyevi faaliyetleri de düzenleyen bir din olarak, ahlaklı olmayı,maddi ve manevi temizliği, hoşgörü ve bağışlama, tevazu ve tevekkülü temel değerler olarak benimsemiştir.(Erkan,1998:74) Genel olarak bakıldığında bu sayılan özellikler müziğin insana kazandırdığı özelliklerdir.

İslam filozof ve bilginleri yaptıkları araştırmalarla konuyu incelediklerinde vardıkları sonuçlar ve verdikleri bilgiler bir hayli ilgi çekici bulunmaktadır. Örneğin, Yiğitbaş’ın, Dil, Din Ve Musiki adlı kitabında,sözünü ettiği “Kulum bana kavuşmayı arzu ederse ben de ona kavuşmayı sever, o bana kavuşmaktan hoşlanmazsa ben de onun likasını(Likâ=buluşma,yüz) sevmem” hadisinin anlamının çok geniş olduğunu vurgulamaktadır.Burada Mevlana’yı örnek gösterirken, duyduğu her güzel sestem bir mana çıkardığını ve cezbeyle kapıldığını dile getirir.Ayrıca Mevlana’nın ses için, “O, iştme duyusunun duyduğu zaman lezzet aldığı sestir.Bu da vezinli veya vezinsiz olur,bu sesleri dinlerken kendilerinde tesir hasıl etmeyen ruhların sıhhatinden şüphe etmek lazımdır.” Dediğini nakletmektedir.Bu seslerin beşikte bir bebek, deve ve koyun gibi canlı her varlıkta etkilerinin olduğunu belirtmektedir.(Yiğitbaş,1968:5)

“İslam aleminde özellikle tasavvufi çevrelerde yaygın olan nazariyelerden biri de Pitagoras’a ait olanıdır.”(Uludağ,2005:248) Katip Çelebi’den nakledilenlerde, müziğin mucidinin Süleyman(a.s.)

öğrencisi Pitagoras'ın olduğu, deniz kenarında müziği öğrendiği, üzerinde düşündüğü ve bir çalgı icat ettiği anlatılır. Daha sonra bu icat ettiği çalgı ile ilahiler okuyarak, birçok insanın ahretle ilgili işlerle ilgilenmesini sağladığı kaydedilmektedir. (Uludağ, 2005:248)

1.3. Din Adamlarının Mesleki Eğitimlerinde Müziğin Yeri

Müzik, insanın en temel ihtiyaçlarından. Osmanlı müzik eğitim kurumları incelendiğinde, müzik eğitiminin başlıca beş kurum çerçevesinde ele alındığı belirtilmektedir. Meşk yoluyla yapılan eğitim, Mehterhane, Mevlevihane, Enderun, musiki esnaf loncaları ve özel meşkhanelerde yürütülmüştür. (Tanrıkorur, 2005:22)

Özellikle, Topkapı Sarayı'nın doğrudan doğruya padişah hizmetine ayrılmış bölümünde kurum-sallaşmış bir müzik eğitiminden söz edilmektedir. 16.yy'ın ortalarından itibaren görevli acemi öğrencilere, musiki ve çalgı dersleri verildiği kaydedilmektedir. (Behar, 2010:127) Osmanlı dönemindeki müzik adamlarının biyografileri incelendiğinde genel olarak öncelikle dini eğitim aldıkları ve müzik eğitiminin de bu dini eğitim çerçevesinde devam ettiği, din adamı sayılabilecek bu müzik adamlarının Kur'an'ı ezbere bilen hafızlar oldukları söylenebilir. Türk müzik sanatının iftiharları olan dini ve din dışı eserlerin bestecilerinin çoğunun Mevlevi olması da bunun en iyi göstergelerinden biridir. Derviş Mustafa, Kutbün Nayi Osman Dede, Nutki Dede, İsmail Dede, Nasır Dede, Künhî Dede ve Zekai Dede ile İtri, III. Selim ve Yusuf Paşa bu tarikat mensubu olarak bestelerini vermişler, Mevlevi olmayanlar bile bu kaynaktan beslenebilmiş, müziğe karşı olan bazı tarikatların da Mevlevilerin sahip çıkması ve "musikiyi ayinin, ibadetin ayrılmaz parçası" olarak görmeleri karşısında susmaları (Tanrıkorur 2005:27), bu din adamlarının toplumun genel yapısına ve hoşgörülülüğüne olan hizmetlerini daha da arttırmaktadır. Mevlevilerin musiki icralarında yer alan çalgı aletlerinin başlangıçta sadece kudüm, ney ve rebab iken daha sonra madeni telli sazların da katılmış ve hatta Galata Mevlevihanesi'nde piyanonun bile kullanılmış olması müziğe verilen değerin büyüklüğünü ve önyargılı olmadıklarını göstermesi açısından büyük önem taşımaktadır.

Bir program çerçevesinde müzik derslerinin verilmeye, okutulmaya başlandığı ilk resmi kurum/ okul Darüşşafaka'dır. Müzik derslerinin bu kurumda 1874 yılında Zekai Dede tarafından 1897 deki ölümüne kadar verildiği bildirilmektedir. Her yıl okula giren öğrenciler arasından güzel sesli olanları seçip eski usülle/meşk yöntemiyle eserleri öğrettiği, bu okulda uzun yıllar meşk ile müzik eğitiminden vazgeçilmediği kaydedilmektedir. 1925 yılından sonra müzik eğitiminin batılılaştırılması maarif vekaletince daha fazla önem kazanmış, iki tür müzik eğitimi solfej ve meşk olarak 1930'lu yıllara kadar devam etmiştir. (Behar, 2006:139)

Mesleğine vâkıf İmam ve Hatip yetiştirmek üzere 1913 yılında açılmış bulunan "Medresetü'l-Eimme ve'l-Huteba" bugün ki İmam Hatip Liselerinin temelini teşkil eden ve mesleki din eğitimi vermek amacı ile tesis edilmiş olan örgün eğitim kurumudur. Bu okul daha sonra "Medresetü'l-Vaizîn" ile birleştirilerek "Medresetü'l-İrşâd" adını almış ve Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun çıkarılmasına kadar eğitim öğretime devam etmiştir. (Bilgin, 1995:93) Bundan dolayı İmam Hatip Liselerinin başlangıç tarihi 1913 olarak kabul edilmiştir.

Cumhuriyet öncesi Müslüman Türk toplumunda (Osmanlılarda) eğitim kurumları olarak medreseler bulunuyordu. Osmanlıların son devirlerdeki ıslahata klasik dönemde bulunmayan ihtisas medreseleri kurulmuştu. İşte bunlardan biri de İmam ve Hatip yetiştirme maksadıyla 1913 yılında açılan "Medresetü'l-Eimme ve'l-Hutaba"dır.

İki bölümden oluşan Medresetü'l-Eimme ve'l-Hutaba'nın ders programı şöyleydi:

İmam ve Hatiplik Bölümü; Kur’ân-ı Kerîm Nazariyatı, Kur’ân-ı Kerîm Tatbikatı, İlm-i Kelâm, Ahkâm-ı Nikah ve Talak, Hitabet-i Arabiyye Nazariyatı, Hitabeti Arabiyye Tatbikatı, Türkçe, Hitabet, Ahkam-ı ibadet.

Ezan ve İlâhi Bölümü; Kur’ân-ı Kerîm Nazariyatı, Kur’ân-ı Kerîm Tatbikatı, Ezan ve İlâhi Nazariyatı, Ezan ve İlâhi Tatbikatı(Ergin,1977:140/162)

1.4. Cumhuriyet Döneminde Din Adamı Yetiştiren Kurumlar

İmam Hatip Mektepleri (1924-1930)

3 Mart 1924 tarih ve 430 sayılı Tevhid-i Tedrisat Kanunu’nun 2. maddesine göre kanunun neşrin-den on üç gün sonra Maarif Vekaleti’nin yayınlandığı bir genelge ile bütün medreseler kapatılmıştır. Aynı kanunun 4. maddesi gereğince yirmi dokuz merkezde ilkokula dayalı olarak dört yıllık İmam Hatip Mektepleri açılmış, bir talimatname ile bu okulların yönetimi ve öğretim şekli düzenlenmiş, okutulacak dersler şu şekilde belirlenmiştir:

Kur’ân-ı Kerîm, gınâ (musiki), tefsir, hadis, İlm-i Tevhid, din dersleri, Arabî, hitabet ve irşâd, ahlâm ve mâlumat-ı vataniyye, Türkçe, Türk Edebiyatı, tarih, coğrafya, hesap, hendese, hayvanat, nebâtat, rûhiyat, fizik ve kimya mâlumatı, tabakât, hıfzıssıhha, yazı, terbiye-i bedeniye.

Kapatılan Medresetü’l-İrşâd ve taşra medreseleri öğrencilerinin bir bölümü yen açılan İmam Hatip Mekteplerinin farklı sınıflarına yerleştirilmiş ve bu sebeple, 1923-1924 öğretim yılında yirmi dokuz yerde 2288 öğrenciyle açılan bu mekteplerin bazıları öğretime başladığı yıl mezun vermiştir. Ancak aynı öğretim yılı sonundan itibaren bu okullara ilgi giderek azalmış ve okullarda tedrici olarak kapatılmaya başlanmıştır.(Özüdoğru,2003)

İmam hatip mektepleri ile Dârü’l-Fünun İlahiyat Fakültesi’nin kapatıldığı 1930’lu yılların başından 1950’li yıllara kadar Türkiye’de bir dini yasaklar dönemi yaşanmıştır.

1927’de ortaokulların,1929-1931 yılları arasında ilkokullarla öğretmen okullarının programlarından din bilgisi derslerinin çıkarılması ve 1933’te İstanbul Dârü’l-Fünun İlahiyat Fakültesi’nin kapatılmasıyla Tevhid-i Tedrisat Kanunu’nun âmir hükmüne rağmen tarihinde ilk defa ülkede din eğitim ve öğretimi tamamen kaldırılmıştır.(Ayhan,2000:191) Böylece 1933’ten 1948 yılına kadar geçen dönem, tarihe Türkiye’de din eğitimi ve öğretiminin hiç yapılmadığı dönem olarak geçmiştir

İmam Hatip mektepleri ile İlahiyat Fakültesi’nin kapanmasından sonra, ülkenin her yerinde ve eğitimin her kademesinde din eğitimi ve öğretimi yasaklanmış, dinde reform çalışmalarına Ezân’ın Türkçeleştirilmesi ile başlanmış, Kur’ân yasak kitaplar arasına sokulmuştur. Din eğitimi gizli olarak herhangi bir sorumluluğu olmayan aynı zamanda bilgi yönünden yetersiz kişiler tarafından yürütülmüş pek çok hurafe bu dönemde ortaya çıkmıştır.(Ünsür, :2,3)

1930 yılında İmam Hatip Mekteplerinin kapanmasından sonra memlekette din hizmetlerini görececek eleman sıkıntısı çekilmeye başlandığı görülmüş,15 Ocak 1949’da fiilen başlayan İstanbul ve Ankara’da olmak üzere İmam Hatip Kursu adıyla on aylık bir öğretim kurumu açılmış daha sonra bunların sayısı(Afyon, Ankara, Isparta,İzmir, Kayseri,Kastamonu, Trabzon, Şanlıurfa)10’a çıkmıştır. Önceleri 10 aylık olarak planlanan bu kursların ilk aylarında 5 ay süreli olarak eğitim vermişlerdir.(Ayhan,2000:191)

Milli Eğitim Bakanlığı bünyesindeki Müdürler Komisyonu’nun 13 Ekim 1951 tarih ve 601 sayılı

kararıyla Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun 4.maddesine istinaden İmam Hatip Okullarının açılmasına karar verildi ve bu karardan dört gün sonra yedi ilde (İstanbul, Ankara, Adana, Konya, Kayseri, Kahramanmaraş ve Isparta) ilkokula dayalı ortaokul seviyesinde dört yıllık İmam Hatip Okulları toplam 876 öğrenciyle öğretime başladı.

Bu okulların birinci devresindeki müzik derslerinde haftada birer saat müzik dersi yer almaktadır. İmam hatip okullarının 1954-1955 öğretim yılı birinci devresinin mezun vermesinden sonra 1955-1956 öğretim yılında ikinci devreleri açılmıştır fakat bu devrenin ders programında müzik derslerine yer verilmemiştir.

Talim ve terbiye kurulunun 20 Nisan 1972 tarih ve 248 sayılı kararı ile imam hatip okulu idare yönetmeliği yayınlanarak yürürlüğe konulmuştur. Bu yönetmeliğin başlangıç bölümünde İmam Hatip Okulları, İmam Hatip Okulu, ortaokul üzerine dört yıllık öğrenim veren bir meslek okuludur. Bu okulların ilk üç yılında müzik dersi haftada birer saat yer alırken son sınıfta müzik dersi yer almamaktadır. İmam hatip okulları 1973 yılında imam hatip lisesi haline dönüştürülmüştür. Bu okullarda önceleri orta kısmının altıncı sınıf düzeyinde müzik dersi haftada iki saat ve yedi ile sekizinci sınıf düzeylerinde birer saat iken, lise devresinde dini musiki dersi adıyla her yıl haftada birer saat olarak süre gitmiştir.

Görüleceği üzere müzik eğitimi mesleki derslerin ardından en önemli sırayı alması beklenirken, oldukça sınırlı sürelerle verilmiş, ihtiyaca göre eğitim verilmesi söz konusu olmamıştır. Din eğitimine olan sosyal ve politik yaklaşımlar araştırma konusu dışında olmakla birlikte, Emre Kongar'ın "Geçmişten Geleceğe Türkiye'de Toplumsal Değişme Çözümlemeleri" başlıklı yazısında, imparatorluğun dinsel geleneksel egemenlik kaynağının, cumhuriyet döneminde halk egemenliği kavramıyla yer değiştirdiğini belirtmektedir. Bu durumun dinsel geleneksel kavramlarla iç içe olan dini müzik ve geleneksel müzik kavramlarının da daha az ele alınmasına ve bu kavramlar ve alanlar üzerine yapılan çalışmaların da aksamasına yol açtığı söylenebilir. Oysa din her toplumun değerleri arasında önemli bir yere sahiptir ve insanlar için bir ihtiyaçtır.

Prof Dr. Ercüment Kuran, Türk Çağdaşlaşması adlı kitabında kendi kültürümüzü tanımamız gerektiğini, İslam'ı, tarihi geçmişimizi; Türklükle İslam'ın temel özelliklerini bilmemiz gerektiğini, batıdan vazife şuuru ve sorumluluk duygusunu almanın gerektiğini; hem Türk, hem Müslüman, hem de çağdaş olmanın sentezini iyi yapmamız gerektiğini belirtmektedir. Bu sentezi yapacak bireyler ve disiplinler arasında etkileşimin doğru bir şekilde yapılması yine eğitimin ve müziğin disiplinler arası ve disiplinler üstü konumlarıyla birleştiğinde kolayca mümkün olabilir.

1.5. Problem

Araştırma "Din Adamlarının Mesleki Yaşamlarında Müzik Eğitimi Gerekli midir?" Sorusuna cevap aramaktadır.

1.6. Alt Problemler

Araştırmanın problemini oluşturan bu soruya bağlantılı olarak cevap aranan alt problemler ise şu şekilde sıralanmıştır.

- 1.Din adamlarının mesleki eğitimlerinde müzik eğitimi yer almakta mıdır/almalı mıdır?
- 2.Mesleki görevlerini yürütürlerken müzikten faydalanmakta mıdır?

3.Mesleki görevleri esnasında müziği kullanırken çeşitli sıkıntılarla karşılaşılıyorlar mı?

4.Meslekleriyle ilgili uygulamalar açısından müzik eğitimine ihtiyaç duyuyorlar mı?

1.7. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı; din adamlarının meslekleriyle ilgili çalışmaları yürütürken, müzikten ne ölçüde yararlandıklarını tespit etmek, mesleki çalışmalarında müziği kullanırken veya müziğin alanına giren çalışmaları yaparken karşılaştıkları güçlükleri tespit etmek, bu güçlüklerle çözüm önerileri bulmak/ geliştirmek, müziğin dini müzik alanındaki uygulamalarının önemini vurgulamak, dini müzik alanında yapılan çalışmaların gelişimine ve yaygınlaşmasına yardımcı olmak, yapılmakta olanların ise niteliğinin yükseltilmesine katkıda bulunarak bu alanda çalışan bireylerin bilinçli çalışmalar içerisine girmelerini ve müzik eğitimiyle ilgilenenlerin de dini müzik alanındaki eksikleri fark etmelerini sağlamaktır.

1.8. Araştırmanın Önemi

Dini müzik alanında yapılan çalışmalara bilimsel bir boyut kazandırması, oldukça az araştırmanın yapıldığı bir alana bilimsel ve eğitime yönelik bir yaklaşım göstermesi, bu alanda hizmet veren din adamlarının sıkıntılarının tespiti ve giderilmesi açısından bu araştırma son derece büyük bir önem taşımaktadır.

1.9. Sayıtlar

Bu araştırmada kullanılan yapılandırılmış görüşme yönteminin, bireylerin samimi görüşlerini almak, daha detaylı bilgi edinmek ve başka araştırmalara da zemin hazırlamak açısından veri toplamaya uygun olduğu, verilerin işlenmesinde kullanılan tekniklerin geçerli ve güvenilir olduğu, ön araştırmalarda alana yönelik bilgi edinmeyi sağlayan kaynakların konuyu aydınlatmaya yeterli olduğu, araştırmaya katılarak görüşlerini paylaşan din adamlarının gerekli izinler alındıktan sonra yine kendi istekleri doğrultusunda samimi görüşlerini paylaştıkları ve soruları içtenlikle cevapladıkları sayıtlarından hareket edilmiştir.

1.10. Sınırlılıklar

Araştırma, Ankara’da çeşitli camilerde din adamlığı görevini sürdüren beş din adamı ile, bu alana yönelik yazılmış kaynaklar ve araştırmacıların maddi manevi olanaklarıyla sınırlandırılmıştır.

2.Yöntem

2.1. Araştırmanın Modeli

Araştırma, din adamlarının meslekleriyle ilgili çalışmaları yürütürken, müzikten ne ölçüde yararlandıklarını tespit etmek, mesleki çalışmalarında müziği kullanırken veya müziğin alanına giren çalışmaları yaparken karşılaştıkları güçlükleri tespit etmek amaçlarına yönelik olarak bir durum tespiti yapma yolunda betimsel yöntemlere dayalı olarak yürütülmüştür.

2.2. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini din adamları, örneklemi ise Ankara’daki camilerde müezzin ve imamlık görevini yürüten beş din adamı oluşturmaktadır. Örneklemi oluşturan din adamları rastlantısal olarak seçilmiştir.

2.3. Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması

Araştırma, kendileriyle görüşme yapılan din adamlarının, yapılandırılmış görüşme sorularına verdikleri cevapların irdelenmesi ve değerlendirilmesiyle yürütülmüştür.

3. Bulgular

Ankara'daki camilerde görev yapan, mesleki kıdemleri beş ile on üç yıl arasında değişen beş din adamıyla yapılan görüşmelerden elde edilen bulgulara göre,

Din adamlarının dini musiki formlarını tanımalarına ilişkin durumları ve görüşleri şöyledir:

1. Bir kısmını tanıyorum (en sık kullandıklarımızı) Bizim için dini musiki formlarını tanımak çok önemli. Hatta öneminin yüzde yüz olduğuna inanıyorum.
2. Birkaç tanesini biliyorum. Musiki formları doğrudan bizim mesleğimizle alakalı olduğu için önemliliğine inanıyorum.
3. Belli bir ölçüde biliyorum ve öğrenmenin gerekli olduğunu düşünüyorum.
4. Tamamına yakınına tanıyorum. Benim için çok önemli
5. Gerekli olduğu kadarını biliyorum ve gerekli olanların tanınması gerektiğini düşünüyorum.

Bu görüşlerden anlaşılacağı üzere din adamları dini müzik formlarını tanımının çok önemli olduğunu düşünmekle beraber bir kısmını ya da çok gerekli olanlarını tanıdıklarını belirtmişlerdir.

Burada belirtilmesi gereken dini müzik formlarını kullanmalarına rağmen yeterli bilgiye sahip olmamalarının bu müziğin gelişimine yardımcı olamayacağıdır. Hatta bilmedikleri bir müziği yanlış seslendirerek zarar vermeleri bile söz konusu olabilir.

Mesleki eğitimleri süresince genel musiki bilgilerini almalarıyla ilgili olarak, din adamlarının görüşleri şu şekilde olmuştur:

1. İmam Hatip Lisesinde aldığımız eğitimde sadece flüt çalmayı ve Do' dan Do' ya gam yapmayı öğrendik. Dini musiki üzerine herhangi bir eğitim almadık. Daha sonra İlahiyat Fakültesi'ne girdiğimde kendi çabamla katıldığım korolarda kısmen musiki eğitimi aldım diyebilirim. Bilgilerimiz koro şefinin bilgileriyle doğru orantılı olarak sınırlı kaldı.
2. Eğitimim süresince musiki eğitimi almadım. Kendi çabamla öğrenmeye çalıştım.
3. Lise dönemindeyken haftada bir gün müzik dersimiz vardı. Çok çok az nota bilgim var onun dışında herhangi bir eğitim almadım.
4. Mesleki eğitimimi okuldan ibaret sayarsak hiç eğitim almadım. Daha çok babamdan eğitim aldım ve güzel sesli hafızları dinledim hep.
5. Hayır almadım. Fakat iyi hocalardan çok dinlerim. Örneğin Hafız Sadettin Kaynak'ı dinlemeyi çok severim.

Görüleceği üzere, din adamları oldukça fazla kullandıklarını belirttikleri ve önemli buldukları müzik konusunda çok az eğitim aldıklarını belirtmişlerdir. Mesleklerini icra ederken kullandıkları, müzikle ilgili uygulamalar usta çırak ilişkisine dayanmakta, kulaktan dolma bilgilerle çalışmalarını yürütmektedirler.

Meslek yaşamlarında müzikten faydalanmaları konusundaki görüşlerini;

1.Kesinlikle evet. Bizim işimiz musikiyle doğrudan alakalıdır.Bana göre din eğitimi veren kurumlarda dini müzik ve din dışı müzik eğitimi kesinlikle verilmelidir.Musikinin din adamları açısından önemlilik sırasını şöyle özetleyebilirim:Doğru düzgün Kur’an okuma, Gerekli dini bilgi, Musiki bilgisi
2.Bilgilerim doğrultusunda faydalanmaya çalışıyorum.
3Evet.
4.Tabi ki faydalanıyorum. Musikinin menşei dindir. Musikinin icra edilmesiyle Allah’a ulaşmak gâye edinilmiştir. Hukuk, ilim ve felsefe gibi musiki de dinden doğmuştur. Müslümanlıkta musiki, dini alanda çok önemlidir. En büyük bestekarlar dini alanda, dergâhlarda yetişmişlerdir. Dini eserler haricindeki eserlerde bile, incelendiği zaman dini manalar ihtiva eden ifadeler göze çarpar. Din ve musiki bir bütündür.
5.Evet

Biçiminde aktaran din adamlarının, müziğin dini açıdan önemine inandıkları görülmektedir.

Din adamlarının müziğe en çok hangi durumlarda ihtiyaç duydukları ve kullandıkları konusundaki görüşleri şöyledir:

1.Her an ihtiyaç duyuyoruz.Özellikle büyük camilerde din görevlisi olabilmek için açılan sınavlara girdiğimiz zaman, öğretilmediği halde musiki bilgisi isteniyor.Makamları bilmemek bizim için çok büyük sıkıntı oluyor.Kur’an okurken, Mevlit okurken, Ezan okurken ve hemen hemen işimizin tamamında musiki bilgisi gerekli oluyor.Özellikle Ezan’da ve Mevlit’ de yetersiz musiki bilgisinin doğurduğu sonuçları hep beraber görüyoruz.
2.İşimizle ilgili her alanda ihtiyaç duyuyorum .Bilgimiz yeterli olsun veya olmasın musikiden faydalanmak zorundayız.
3.Mesleğim musikiyle içli dışlı olmamı gerektiren bir meslek. Ezan okurken, Kur’an okurken, mevlitlerde ve şuanda aklıma gelmeyen çoğu yerde musikiye ihtiyaç duyuyorum.
4.İşimle ilgili her alanda ihtiyaç duyuyorum ve kullanıyorum.Tek tek saymam epeyce zaman alır.
5.İlahilerde, Ezân’da, Kur’an-ı Ker’im okurken ve daha bir çok formda hem dini bilgilerimi hem de musikiyi kullanıyorum.

Musiki bilgilerini mesleki açıdan yeterli bulmalarıyla ilgili soruya verdikleri cevaplar şöyledir:

1.Kesinlikle hayır.
2.Yeterli bulmuyorum.
3.Yeterli bulmuyorum.
4.Tam anlamıyla olmasa da yeterli buluyorum. Ama eksiklerim bitmedi.Makamları kulaktan dolma öğrendim. Hala nazari anlamda eksiklerim var. Örneğin Uşşak,Rast, Segâh makamında Ezan oku dersiniz bunu yaparım fakat bana bu makamları anlat dersanız sadece seyir yapabilirim anlatamam. Özellikle büyük Camilerde din görevlisi olabilmek için yeterli musiki bilgisine ulaşmış olmanız gerekiyor.
5.Yeterli bulmuyorum. Musikiye eskisi kadar değer verilmiyor. Keşke biz de Mevlevihanelerde yetişen din adamları(aynı zamanda çok değerli sanatkarlardı) gibi bilgili olabilseydik. Hem dini bilgileri hem de musiki bilgileri bizimkilerle kıyaslanamayacak ölçüde büyüktü.

Din adamlarının musiki bilgilerini, mesleki açıdan yeterli bulmadıkları görülmektedir. Bu durumun, din adamlarının müzik eğitimlerini geliştirmek amacıyla hizmet içi seminerlerin verilmesini gerektirdiği düşünülmektedir.

Meslek yaşamlarında müziği kullanırken çeşitli sıkıntılarla karşılaşmalarıyla ilgili olarak sorulan soruya verdikleri cevaplar yer almaktadır.

1. Evet oldukça fazla
2. Evet. Aslında sıkıntı musikiyi kullanmakta değil, yetersiz musiki bilgisini kullanmaya çalışmakta.
3. Evet.
4. Sıkıntım var diyemem. Ama kendimi sürekli yetiştirme çabasında ve hevesindeyim.
5. Şimdilik sorun olabilecek bir olayla karşılaşmadım.

Din adamlarından üçü sıkıntı ile karşılaştıklarını belirtirken, müzik eğitimini kendi çabalarıyla geliştiren bir din adamı sıkıntı çekmemekle birlikte kendisini de geliştirme isteğini dile getirmektedir.

Bununla birlikte, en sık karşılaştıkları sıkıntıların neler olduğu konusunda,

1. Bana adımı sorduklarında nasıl kendimden emin cevap verebiliyorsam musiki açısından da aynı şekilde kendimden emin olabilmek isterdim. Özellikle Ezan'da ve Mevrit de yetersiz musiki bilgisinin doğurduğu sonuçları hep beraber görüyoruz. Ezandaki makam müezzinin musiki kabiliyetiyle doğru orantılıdır. Musiki bilgisi ne kadar sağlamısa o kadar güzel ezan okur. Müezzin ezanı bitirdiğinde namazı kıldıran hoca Kameti, Ezanın bittiği makamdan alıp okumalıdır. Eğer kendi çabanızla musiki eğitimi almadıysanız bunları yapabilmek imkansız.
2. Yetersiz musiki bilgisiyle görev yapmaya çalıştığımız zaman yaptıklarınız taklitten öteye gidemiyor. Musiki bilgisi olmazsa sadece yapılmış olanları dinler ve taklit edersiniz.
3. Aslında bu sorunun yanıtını uzun uzun konuşmak gerekir. Eksik musiki bilgisi bu alanda görev yapan insanlar için olduğu yerde saymalarına sebep oluyor. Sadece dinleyerek taklit ediyorsun. Üstelik taklit ettiğin kimsenin de doğru icra ettiğinden emin olmayarak.
4. Bu alanda iyiym diyebilmek için özgün olmak gerekir. Bu da öncelikle yeterli dini bilgi sonrada musiki bilgisinden geçer.
5. -

Biçiminde açıklama yaptıkları görülmüştür. Bu açıklamalar, müziğin din adamlarının mesleki yaşamlarında çok büyük bir önemi olduğunu ve yaptıkları işi daha verimli ve etkili yapabilmelerinde müziğin yerinin çok büyük olduğunu göstermektedir.

Hizmet öncesi eğitim sırasında (lise, yüksek okul,fakülte) müzik eğitimi verilmesini gerekli bulmalarına ilişkin verdikleri cevaplar şöyledir.

1.Keşke Türk Müziği konservatuvarlarında verilen eğitimin en azından bir kısmı eğitimimiz sırasında bizlere de verilebilseydi.Musiki eğitimi olmadığı süreçte bilgisi yetersiz din adamlarının verdikleriyle maalesef yetinmek zorunda kalacaktır milletimiz.
2.Keşke bu işin önemi anlaşılrsa ve musiki dersi zorunlu kılınrsa.
3.Bu çok önemli bir mevzu.Bana göre din adam yetiştiren kurumlarda musiki dersi zorunlu olmalı.Hatta Türk müziği konservatuvarlarında verilen eğitimin en azından bir kısmı öğretilmeli.
4.Evet. Musiki tasavvuf musikisi dersi zorunlu olarak okutulmalıdır.
5.Evet. Dini musiki dersi müfredata zorunlu ders olarak konulmalı.

“Meslek yaşamınızda musiki konusunda eğitim alma ihtiyacı duyduğunuz mu/duyuyor musunuz?”sorusuna verilen cevaplar:

1.Her zaman duydum ve duyuyorum.
2.Okul eğitimim süresince böyle bir ihtiyaç hiç hissetmedim.Çünkü meslek yaşantımız açısından musikinin önemini bilmiyordum. Göreve başladıktan sonra eksiklerimi fark ettim ve kendi kendimi eğitmeye çalışıyorum.
3.Öğrencilik yıllarımda bu soruyu sormuş olsaydınız cevabım ihtiyaç duymuyorum olurdu. Fakat meslek hayatına atıldıktan sonra bu konunun önemini anladım. Keşke daha bilinçli bir eğitim alıp üzerine kendi çabamla daha fazlasını ekleyebilseydim.
4.Duyuyorum. Kendimi geliştirebilmek için hala çok dinliyorum ve okuyorum.
5.Dini bilgilerimin yanı sıra musiki bilgilerimden de emin olabilmek isterdim.

Bu soruya verilen cevaplardan, okul eğitimi sırasında verilen müzik bilgilerinin ve konunun öneminin yeterince ele alınamadığı yönündedir.

4. Tartışma ve Sonuçlar

1.Görüşme sorularıyla düşüncelerine başvurulmuş din adamlarının, mesleki eğitimlerinde müzik eğitiminin çok az yer aldığı, çok etkili bir müzik eğitimi almalarının ise oldukça gerekli olduğu, bu eğitimi bazılarının kendi çabalarıyla almaya çalıştıkları ama bunun yeterli olmadığı, çok ciddi bir eğitime ihtiyaç duydukları anlaşılmıştır.

2.Mesleki görevlerini yürütürlerken müzikten faydalanmakta oldukları, dini müzik formlarını tanımlarının gerekli olduğu, müziğe oldukça sık ihtiyaç duydukları sonucuna ulaşılmıştır.

3.Mesleki görevleri esnasında müziği kullanırken, yeterli müzik bilgilerinin olmaması, dini müzik bilgilerini dinleme yoluyla elde ettikleri ve ciddi bir eğitim almadıkları için zaman zaman çeşitli sıkıntılarla karşılaştıkları, sıkıntılarla karşılaşmamış olsalar bile kendilerinden de çok emin olamadıkları sonucuna ulaşılmıştır.

4. Meslekleriyle ilgili uygulamalar açısından müzik eğitimine ihtiyaç duydukları, hizmet içi eğitim ya da farklı çalışmalar yoluyla bu eksiklerinin giderilmesinin gerekli olduğu öğrenilmiştir.

Din kültürün önemli bir ögesidir. Tarih boyunca toplumların gelişmeleri incelendiğinde, çeşitli olaylar karşısında göstermiş oldukları davranışları gözden geçirildiğinde, müziğin insanların ruhuna hoşgörü, erdemlilik vb. kazandırdığı, müzikten uzaklaşan dinlerin hoşgörü, affedicilik ve merhametten uzaklaştıkları, Yaradanı'nı hatırlatan vicdani yönlerinin zayıfladığı görülmektedir. Hoşgörü affedicilik ve vicdan kavramlarından yoksun dinlerin ise, dine dayandırdıkları çeşitli baskılar yoluyla toplumu geriye götürdüğü görülmüştür.

Erol Sayan bir makalesinde “müzik bütün yönleriyle metodize edilmesi gereken bir bilim dalıdır” der. “Hocam böyle öğretti” düşüncesinin ise öğrenciye aktarılamayacağı görüşündedir. En dikkate değer görüşü ise değişimin hocayla başlayıp öğrenciyle canlılığını sürdürdüğü düşüncesidir. (Sayan, 2003:74) Hocalık vasfı bizim kültürümüzde eğitimcilik ve öğreticilik vasfıdır. Kökeni çok eskilere dayanmaktadır. Bir dönem gerici ve yobaz insanları nitelemiş olması sözcüğü kirletmeyeceği gibi, hocalık yapan her bireyin gerici olacağı anlamını da çıkarmaz. Zaten sözcüğün kullanımdan kalkmamasının, üniversitelerde görev yapan eğitimcilere böyle hitap edilmesinden anlaşılabilir. Yapılması gereken şey, “Hoca” vasfı taşıyacak bireylerin doğru bilgilerle yetiştirilmesidir.

Dini gerekçelerle müziğin değerini azaltmaya çalışanlara, bu bilim ve sanat dalının değerini en güzel anlatacağı düşünülen kişiler müzik eğitimcileri ve din adamlarıdır. Bazı konular müzik adamlarınca ele alındığında değeri daha iyi anlaşılacakken, bazı konuların da farklı disiplinlerde görev yapanlarca dile getirilmeleri konuların daha iyi anlaşılmasını ve disiplinler arası ve bütüncül bir etkileşimle ilerlemeyi sağlayacak, sonuçta Türk kültür yaşamı gelişecek, müzik kültürümüz çok daha geniş bir bakış açısı kazanacaktır. Örneğin, makam, çalgı, biçim gibi müzikle ilgili alanlarda müzik adamlarının çalışmaları önemli ve dikkate değer iken, dinin müziğe verdiği önemi ele alacak ve üzerinde çalışmalar yapacak olanlar din adamlarıdır.

Bu değerlendirmeler çerçevesinde, müzik eğitimcilerinin son derece önemli bir görevinin de dini müzik alanında, din ile ilgili görevleri olan bireylere, gerçekten iyi bir eğitimin verilmesi olduğu, bu alana yönelik, gerek planlama, gerekse uygulamalara dönük çalışmaların araştırmalara dayalı olarak yapılması ve hayata geçirilmesinin gerektiği anlaşılmaktadır. Din ve müzikle ilgili araştırmaların, sadece eğitim açısından değil, sosyolojik ve psikolojik açılardan da ele alınması, örneğin müzik eğitimi alan ve almayan din adamlarının davranış biçimlerinin irdelenmesi buna benzer daha bir çok konuda din ve müzik ilişkilerinin ele alınması toplumsal düzenimizin oluşumunda ve toplumsal davranışlarımızın gelişiminde ele alınması ve araştırma yapılması gereken önemli konular olarak ortaya çıkmaktadır.

KAYNAKLAR

- Ayhan, H. (2000). *İmam Hatip Lisesi*. İstanbul:T.D.V., İslam Ansiklopedisi, C, 22,
- Behar, C. (2006). *Aşk Olmayınca Meşk Olmaz*. İstanbul:Yapı Kredi Yay.(3.Baskı)
- Behar, C. (2010). *Şeyhülislamın Müziği*. İstanbul:Yapı Kredi Yay.
- Bilgin, B. (1995) . *Zorunlu Temel Eğitim ve İmam Hatip Liseleri , Kuruluşunun 43. Yılında İmam Hatip Liseleri*. İstanbul:Ensar Neşriyat.
- Ergin, O. (1977). *Türk Maarif Tarihi*. C. 1, İstanbul.
- Erkan, H., Erkan, C. (1998). *Kültür Politikamızda Yeni Boyutlar*. Ankara:Kültür Bakanlığı Yay.
- Fichter, J. (2002) Çev:Prof.Dr.Nilgün Çelebi. *Sosyoloji Nedir*. Ankara:Anı Yay.
- Güzel, S. (2000). *Dönüşüm(Belgesel)*. Trt.
- Kongar, E. (1981). *Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Krech, David- Crutchfield, Richard S., Çev:Erol Güngör (1980). *Sosyal Psikoloji*. İstanbul: Ötüken Yay.
- Özüdoğru, Ş. (2003). *Kuruluşundan Bugüne Türkiye’de İmam Hatip Liseleri ve Konya İmam Hatip Lisesi*. Konya.
- Say, A. (1995). *Müzik Tarihi*. Ankara:Müzik Ansiklopedisi Yay.
- Sayan, E. (2003). *Müziğimize Dair*.Ankara. Odtü Geliştirme Vakfı Yay.
- Tanrıkorur, C. (2005). *Osmanlı Dönemi Türk Musikisi*. İstanbul:Dergah Yay.2.Baskı.
- Turabi, A. H. (2005). *Gevrekzade Hafız Hasan Efendi ve Musiki Risalesi*. İstanbul:Rağbet Yayınları.
- Uludağ, S. (2005). *İslam Açısından Musiki ve Sema*. İstanbul:Kabalıcı Yayınevi.
- Ünsür,
- Yiğitbaş, S. (1968). *Dil Din ve Musiki*. İstanbul: Set Kitabevi.

MARMARA
ÜNİVERSİTESİ